

GAZDASÁG & TÁRSADALOM

Journal of Economy & Society

A TARTALOMBÓL:

Kulcsár László
Klíímaváltozás és társadalmi változás

Székely Csaba
A környezeti kockázatok kezelése

Gilányi Zsolt
Ökorendszerek versus gazdasági rendszerek:
egyensúlyi rendszerek?

Happ Éva
Fenntartható turizmus és felelősségvállalás

Egyed Krisztián
Ha kihűlne a tó...

Gelányi Ildikó - Obádovics Csilla
A ló ökogazdasági hasznosíthatósága

2014/1

Gazdaság & Társadalom

Journal of Economy & Society

Megjelenik évente négy alkalommal

Főszerkesztő / Editor: Prof. Dr. Székely Csaba DSc

Főszerkesztő helyettes / Deputy Editor: Prof. Dr. Kulcsár László CSc

Szerkesztőbizottság / Associate Editors:

Dr. Székely Csaba DSc, Dr. Fábian Attila PhD, Dr. Joób Márk PhD,
Dr. Kulcsár László Csc, Juhász Zita PhD. (szerkesztőségi titkár).

Szerkesztőségi munkatárs: Takács Eszter

Nemzetközi tanácsadó testület / International Advisory Board:

Prof. David L. Brown PhD (Cornell University, USA), Dr. Csaba László DSc (Közép Európai Egyetem, Budapest), Dr. Rechnitzer János DSc (Széchenyi István Egyetem, Győr), Dr. Nigel Swain PhD (School of History, University of Liverpool, UK), Dr. Caleb Southworth PhD (Department of Sociology University of Oregon, USA), Dr. Szirmai Viktória DSc (MTA Szociológiai Kutatóintézet, Budapest).

Közlésre szánt kéziratok / Manuscripts: Kéziratokat kizárólag e-mailen fogadunk, nem őrünk meg, s nem küldünk vissza!

A kéziratok formai és szerkezeti követelményeit illetően lásd a folyóirat hátsó belső borítóját. / We accept APA style only.

A kéziratokat és a közléssel kapcsolatos kérdéseket a következő e-mail címre várjuk:

/ Send manuscripts and letters by e-mail only to: zjuhasz@ktk.nyme.hu

A közlésre elfogadott kéziratok összes szerzői és egyéb joga a kiadóra száll.

/ Acceptance of material for publication presumes transfer of all copyrights to the Publisher.

A kéziratokat két független anonim bíráló értékeli. / Articles are refereed by anonym reviewers before publication.

Ismertetésre szánt könyveket az alábbi címre várjuk / Send books for review to:

Prof. Kulcsár László

Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar
Sopron Erzsébet. u. 9. 9400 Hungary

Web oldal / web page: <http://gt.nyme.hu>

Előfizetés:

Intézményeknek: 2800 Ft./év

Egyéni előfizetés: 1700 Ft./év

Példányonkénti ár: 700 Ft./dupla szám: 1400 Ft.

ISSN 0865 7823

Copyright © 2014 Nyugat – magyarországi Egyetem Kiadó

Gazdaság & Társadalom

6. ÉVFOLYAM

2014.

1. SZÁM

TARTALOM

Table of Contents and Abstracts in English: See page 171

*Klíma*változás - Fenntartható gazdaság - Ökológiai gazdálkodás

TANULMÁNYOK

Klímaváltozás és társadalmi változás

Kulcsár László 3

A környezeti kockázatok kezelése

Székely Csaba 15

Ökorendszerek versus gazdasági rendszerek: egyensúlyi rendszerek?

Gilányi Zsolt 28

Globális szintű (ökológiai) közjavak használatából fakadó externáliák következményei és szabályozása hazánkban

Horváth Csanád 38

Klímaváltozás és egy hitelintézet: Az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank környezeti fenntarthatóság érdekében végzett tevékenysége

Horváth Gábor 53

Az ökológiai innováció helyzete és jövője Magyarországon

Gáspár Gergely - Keresztes Gábor 71

Fenntartható turizmus és felelősségvállalás

Happ Éva 90

Ha kihúlna a tó... A Hévízi-gyógyító desztinációra gyakorolt gazdasági hatása

Egyed Krisztián 102

Fenntartható turizmus a határregióban: Vas-hegy

Pankotay Fruzsina 117

A ló ökogazdasági hasznosíthatósága

Gelányi Ildikó - Obádovics Csilla 133

A felelős vállalat és a fenntarthatóság kapcsolata

Nagy Tamás 152

KÖNYVISMERTETÉS

Előre a gazdasági válságba! [Mihályi Péter: *A magyar gazdaság útja az adósságválságba 1945-2013*. Corvina Kiadó Budapest, 2013. 207 oldal ISBN 978 963 13 6169 8]

Füstös Hajnalka 166

Table of Contents/Abstracts 171

Globális szintű (ökológiai) közjavak használatából fakadó externáliák következményei és szabályozása hazánkban

Dr. Horváth Csanád⁶ Ph.D egyetemi docens
Nyugat-magyarországi Egyetem, Közgazdaságtudományi Kar

A közjavaknak jól meghatározható tulajdonságaik vannak. Leginkább a rivalizálás- és kizárás tilalma köré csoportosulnak. A közjóságok fogyasztásából kezeléséből, fenntarthatóságából fakadó problémák nemzeti és nemzetközi megoldásokat egyaránt indukálnak. Nemzeti, mert egy adott országhoz tartozó, nemzetközi, mert valamennyi állam rendelkezik ilyen javakkal, és mert országokon átívelő, helyenként közös használaton, megegyezéseken, szabályokon alapulnak. A rossz gazdálkodás, káros túlfogyasztás, elővigyázatlanág externális folyamatokat is generál. Ezek nem piacon közvetített hatások. Itt keletkezik egy paradox helyzet, ugyanis a közjavak ugyan piaci kategóriák (mindenkit érintenek, nincs kizárás), bizonyos keretfeltételek között mindenki számára hozzáférhető, nem rivalizálhatók, etc., az externáliák pedig látens piaci kapcsolatok, kezdetben a „partnerség” sem ismert. Mégis összekapcsolt a két kör, mert az ember, mint ökológiai (és környezetét befolyásoló, átalakító) lény nem tudott a bekövetkező káros események előzményeiről, de hadd fordítsam meg, a környezet sem lett felkészítve a befogadásra, vagy nem lett figyelembe véve, hogy alkalmatlan a behatásokra és annak következményeire. Az ezekkel kapcsolatos aktuális hazai normákat, szabályozókat szeretném bemutatni, főleg figyelemfelkeltő szándékkal.

Bevezetés

A közjóságok problematikája végig kíséri az emberi evolúciót évszázadok óta. Ezeket a javakat az állam hivatott főként mesterségesen előállítani, a társadalom bizonyos tagjainak garanciákat nyújtva, legalább minimális szükségletük kielégítésére. Természetes formában is előfordulnak, csak egyre korlátozottabb volumenben. Ahogy az emberiség fejlődött az utóbbi évtizedekben, egyre koncentráltabbá vált a környezetszennyezés, a pazarló és káros fogyasztás, ami annak is következménye lett, hogy a világon, a világgazdaságban egy túlkínálatos, a fogyasztókat sok esetben erőszakosan befolyásoló, globális piac bontakozott ki.

Néhány kutató a kartellizálódott és szabályozott jószág-elavulás mellett is érvel. A recessziók, állami mérleg, és- egyenleg hiányok, deficitek, egyre költségesebbé tették a közösség számára előállítandó, előállítható javak termelését, szolgáltatások nyújtását. És az örök probléma, a potyautas jelenség is folyamatosan felbukkan, mert a társadalom tagjai egyre kevésbé motiváltak abban, hogy hozzájáruljanak a közös fogyasztás költségeihez. A válságok, jövedelmekben mutatkozó hiányok is rontják a hozzájárulás arányos esélyeit.

Ezért is folyamatosan aktuális problémakörrel állunk szemben, ami nemzetgazdasági szinten is nagyon fontos, megoldandó feladat, de lényeges a régi és újabb integrációkban, de a globalizálódott világ magán- és politikai piaci színterein is.

Ezért ezt a pareto-i értelemben nem hatékony állapotot, mind lokálisan, azaz országos szinten, mind egyetemlegesen, azaz világi szinten megfelelően kezelni kell. Erre hazai és nemzetközi szervezetek irányító és szabályozó funkcióinak sora alakult ki, melyek sajnos nem mentesek az egyéni és részközösségi érdekektől. A közjavakkal, azok előállításával járó, napjainkban aktuális problémákat jelzem ebben a cikkben, a lehetséges kezelési lehetőségek bemutatásával együtt.

A közjavak nemzeti szintje

A közjószágok szerepe és megítélése

A közjószágok nagyon fontosak napjainkban, hiszen piaci kategóriaként funkcionálnak. Olyan tulajdonságaik vannak, amelyek különlegessé teszi azokat. A közjavak általánosan olyan termékek és szolgáltatások, amelyeknek két alapvető tulajdonságuk van:

- kimeríthetetlenek, mindenki számára szinte végtelenül hozzáférhetők,
- senkit sem lehet kizárni (tehát használatuk adagolása nem valósítható meg), hogy igénybe vegye őket (nincs adagolás), függetlenül attól, hogy fizetnek-e vagy nem, olcsók, határkölségük zéró

Ezekből további sajátosságok adódnak:

- nincs mód egyedi hasznosításukra, ha már létrejöttek, akkor csak kollektíven hasznosíthatók,
- egy-egy igénybevevő által nyert előny nem csökkenti mások előnyét,
- azaz a fogyasztók nem versenyeznek az igénybevétel során, nincs rivalizálás.

Azok a szolgáltatások, vagy jószágok, amelyek minden fenti tulajdonságot teljesen kielégítenek az ún. tiszta közjavak. Ilyenből nagyon kevés van.

Az árrendszer adagoló illetve, kizáró szerepe nem játszik szerepet. Ha a kormányzat nem, vagy hiányosan teljesít, akkor ezt a szerepet átveheti egy magáncég és az árrendszer működésbe lép. A kompetitív piac nem alakítja ki a közjavak Pareto-hatékony mennyiségét. A közjavak előállításakor dominálnak a

fix költségek A mennyiség növelésével csökkennek az átlagköltségek. Marginális esetben egy újabb fogyasztó kiszolgálásának határköltsége (közel) nulla. Az emberek vonakodnak a közjóság anyagi támogatásának hozzájárulásától. Felléphet a potyautas probléma. Klasszikus példák a honvédelem, egészségügy, védőoltások. Világviszonylatban ez koncentráltabban jelentkezik, amely sok tényezőből áll. Érdekesültségek és elnyomorodó társadalmak alakulhatnak ki. Közös jellemzőjük, hogy:

- Nagy szerepük van egy olyan közös térben, ahol a magán jószágokkal nem rivalizálnak
- Hasznaik előállítás után nem csak az előállítónál jelentkezik, hanem szélesebb körben is

Általában azok részesednek belőle, akik maguk is piaci szereplők. Az esetek többségében alapvető szükségleteket elégítenek ki, azok részesednek belőle – főleg a tiszta közjavakon keresztül –, akiknek a piacon nincs eladható jószáguk és ezért jövedelmük sem. Sok esetben pedig védeni kell őket, mert fennáll a káros túlfogyasztás reális lehetősége.

A fentiekből következik, hogy a közösség jóléti függvényének alapvető tényezői, és túlmutatnak önmagukon, mert bár nemzeti sajátosságok szerint változik megítélésük, szerepük, fontosságuk, mégis az emberiség számára fontosak. Nehéz áthidalni a nemzeti korlátokat velük, mégis olyan kategóriák is, amelyek nagyobb földrajzi egységeket is érintenek, például, levegő, tengerek, de a társadalom, politika, pénzvilág is. A probléma tehát összetett részlegesen, önmagában és szinte korlátlanul is.

Nemzeti szinten közjóságnak tekinthető a jól működő kormányzat is. Kormányzati, mint jótékony hatású közjóság (nincs adagolás) biztosítja a közjavak, így a természet, a környezet megőrzését és fejlesztését, védelmét, termelését, és ez utóbbiakhoz kapcsolódó szolgáltatásoknak az ösztönzését. Korlátozásokat ír elő mennyiségre, időtartamra. Ennek eszköze főként a reguláció, azaz szabályozás:

- az elvonási (fiskális) (mérték, érintettek köre, differenciálás)
- a monetáris politika (bankrendszer, kamat-, inflációpolitika)

Léteznek további kormányzati eszközök és megoldási módok:

- A kormányzat közvetlen korlátozásokat ír elő. (mennyiség, időtartam)
- Adót vet ki, illetve használati, engedélyezési díjat számít fel.
- Bizonyos esetekben a köztulajdonban lévő közjavat magántulajdonba adják és ezáltal biztosítják a racionálisabb hasznosítását.
- A turisztikai érdekekre alapozott védelmi politika is hozhat eredményeket (magán kézbe adott parkok, állatok védelme)

Érdemes a tiszta közjavakat világviszonylatban is vizsgálni, mert újabb kérdéseket vetnek fel, nevezetesen, hogy mennyire „tisztá”, a tiszta. A nemzetközi szervezetek felügyelete alá tartozó kategóriák rendre, vajon milyen határig védik a hont, vagy a világbékét, kinek az érdekében, kinek a rovására; létezik-e olyan ország,

nemzet, melynek a belülege csakis önmagáé. Kinek hoz profitot a kutatás-fejlesztés, a termelés, gyártás, forgalmazás, a politikai integráció és kirekesztettség, szövetség, vagy bojkott, embargó. Az egészségügy, a normális fiziológia megítélése miért változó, mennyiben függ a multinacionális befolyással rendelkező gyógyszer-„multik” érdekeitől. A levegőszennyezés a szelek, ciklonok által vezérelve externális költségeket, károkat, miként rónak más vidékek fogyasztóira. Kie az erdő, tó, folyó, amely vándorló, élőlényeket – így madarakat, halakat, kérődzőket tart meg, bocsát el évszokról évszakra. Nagy rezervátumok és lakóinak fenntartási költségei vajon kire kellene, hogy háruljanak? Vagy gondoljunk arra, hogy a civilizáció erőszakos terjedésével, milyen ökoszisztémák tűnhetnek el, amelyek szereplői időszakonként más tájak élővilágának, táplálékláncának is szemei (1. táblázat).

Az ember a mezőgazdasági kultúrák kidolgozásával, kiterjesztésével az ökoszisztéma részeseivé váltak. E szektor hatékonysága nemcsak a fejlettség, hanem az éghajlati viszonyok

függvényeivé is váltak, helyenként újabb és újabb egyensúlyi feltételeket teremtvé meg. Vajon ezek kibillenései milyen hatással lettek a többi ágazat működésére, akár nemzeti szinten, akár nemzetközi téren?

A sor végtelenül folytatható és levezethető elméletileg, akár matematikai formulákkal, transzformációkkal, modellekkel is. Az elméletek az emberi gondolkodás filozófiai szüleményei, leírható képletekben. A mindenkori gazdaságpolitikához információs rendszerek szisztémájára van szükség, de a romló környezeti struktúrák hatványozottan rombolják a jövő körvonalazható sémáit.

Nagyon fontos a közjavak reális megítélése, a szükségletekhez köthetősége, az állagmegóvása, a rendelkezésre álló források helyes allokálása, a szabályozás harmónikusága, - gondolok itt nemcsak a nemzetközi együttműködésre, hanem a természeti törvényekre való toleranciára is – a nem magánpiaci érdekek érvényesülése, az emberiség- természet- társadalmak- nemzetgazdaságok - Föld együttműködő, élhető és ezzel nemcsak elméleti hatékonyságára.⁷ A következőkben a tiszta közjavakat „kvázi” elnevezéssel illetem, elméleti megfontolásból.

A közjavak globális szintje

A globalizáció sok problémája a globális közjavakkal függött és függ össze (Global Public Goods)A globális közös tér strukturálásának alapvető kérdése, hogy mely javak legyenek közösek, és melyek egyéniek (közös/egyéni-nemzetközi/nemzeti) Kérdéssé vált, hogy a globalizációban menedzselhetők-e a közjavak A közjavak nemzetköziesedése a XX. század utolsó negyedében vált a modern közgazdaságtan sarokkövévé. Az idáig vezető legfontosabb elméletek (megítélések) a következők kronológiailag:

7 a globalizáción jóval túlmutató hatékonysági kritériumokat követel (szerző)

- A XIX. századi politikai gazdaságtanban már beletartozott a honvédelem, rendfenntartás, vagy a jogrendszer és az igazságszolgáltatás. (hatalmi ágak szétválasztása után)
- A XX. Század közepéig a közjóság azokat a javakat és szolgáltatásokat jelentette, amelyekkel az államnak kell állampolgárait ellátni. (már Arisztotelész, Adam Smith, Lindhal is utaltak erre)
- A XX. Század közepétől: a közjavaknak egy olyan univerzális és objektív meghatározását keresték, ami nem a politika realitásából, hanem a közgazdasági elméletből indul ki. (közjavak modern elmélete is az 1950-es években)

Global Public Goods, a közjavak modern definíciója

A közjavakról szóló vitának a 90-es évek végére három olyan eredménye született, amiben szinte minden szakértő egyetértett.

1. A „magán” (private) és „köz” (public) tulajdonságok nem fix, hanem változó tulajdonságok. Hogy mi és milyen mértékben „közös” és mi magán, sokszor nem adott, hanem közpolitikai választás eredménye.
2. Egy jóság közös fogyasztása, vagy mindenkinek való rendelkezésre állása nem jelenti azt, hogy abból minden társadalmi csoport valóban részesül is, és pozitív hasznossága van a számukra.
3. A közjavakat nem feltétlenül az államnak kell szolgáltatnia. Sok esetben szolgáltatásuk nagyon bonyolult folyamat, melyben a kormány mellett részt vesznek az emberek, a civil társadalom, az üzleti szféra (Kaul [2001]).

Ezek közül a legszélesebb körben elfogadott Kaul (2001) definíciója, amely három további területre összpontosít.

1. a fogyasztás közös voltát nem csak negatívan (a közjóság az, ami „nem kizárható” hasznosságú), hanem pozitívan is meghatározható.
2. sok közjóság társadalmi döntés eredményeként jön létre, egy egyenlőtlen világban, ezért a köz bevonása (public involvement) a közjóság megalkotásába a definíciót alkotó egyik jellemző.
3. a fogyasztás közösséget össze kell kapcsolni a hasznok közösségével.

A közjavak új definíciója tehát három elemből áll: közjóság olyan jóság, amely

1. inkluzív (*közös fogyasztású*)
2. részvételi döntéshozáson és végrehajtáson alapul (*közös szolgáltatású*)
3. igazságos (*közös a hasznokban*).

Amelyik közjóság mind a három feltételt teljesíti, azt „valódi” (genuine) közjóságnak nevezték el, adott politikák és intézkedések hatékonysága és tartóssága mellett.⁸

8 jól asszociálja a klasszikus tiszta közjóság fogalmát.

A közjavak, mint feltételek

A közjavak immár országok felett átnyúló jószágokként, külső és átszelő feltételként aposztrofálhatók. A hagyományos globális közjavak nagyrészt külső feltételként jelennek meg egy ország számára:

- túl vannak a nemzeti határokon
- *hagyományosan „külpolitikának” (foreign affairs) hívják (Kaul)*
- egyezményeken keresztül multilaterálisak lehetnek ekkor közgazdasági nyelven szólva közösek a fogyasztásban, inkluzívek, sőt nem rivalizálók. (nyílt tengerekhez vagy a levegőhöz való hozzáférést például nemzetközi egyezmények szabályozzák)

A mai globalizálódó világban nem egyszerűen külsők egy ország számára, hanem határokat átszelők, ezért nagyobb közpolitikai harmonizációra és kooperációra készítetnek a nemzeti határok mögött is, ugyanis ezeknek a közjavaknak a nyújtása koncentrált együttes cselekvést és kooperációt kíván. (a bankok szabályozása, a tulajdonjogok elismerése, az emberi jogok, az ózonréteg védelme, a klíma megőrzése, fertőző betegségek terjedésének megakadályozása).

Azonban a közjavak kívánatosságának, megvalósíthatóságának is vannak feltételei, melyek közül a legfontosabbak, rendre:

- technológia, illetve technikai korlátok,
- költségvetési egyenlegek, többnyire hiányok,
- rendelkezésre álló erőforrások
- a tudás, kutatás, fejlesztés, innováció,
- a jószág tulajdonságának megváltoztathatósága politikai döntéssel és ezzel a makrogazdasági szereplők rezervációs befolyásolása
- a hasznok megítélése
- értékítélet
- fontosság
- hatásuk az emberi életre

Globális közjavak használatainak, fogyasztásainak szabályozása

A szabályozás alapját képező csoportosítás nemzetközi szintjei

Hasznosság szerint 3 típus (Morrissey (2003):

- kockázat csökkentés, megerősítő képesség (enhancing capacity), közvetlenül nyújtott hasznosság

Szektorok szerint (**főként vizsgálandó**)

- nemzeti és nemzetközi porondon
- Környezet, egészség, tudás, biztonság, kormányzás (Morrissey)
- Környezeti, társadalmi, gazdasági, intézményi (Kaul)

Térbeli kiterjedés szerint

- globális tér (domain of the global), a hálózatok tere (domain of the networks), helyi tér (domain of the local) (Sagasti és Bezanson 2001).
- nemzeti (pl. nemzetvédelem, talajjavítás), regionális (országcsoporthoz, pl. trópusi betegségek) és globális (akár minden országnak, pl. felmelegedés megakadályozása, pénzügyi válságok m.a.) hatású közjavak (Sagasti és Bezanson 2001)

Termelés – előállítás szerint 4 féle (Kanbur, Sagasti, Morrissey etc.)

- Összegzés (summation). Az egyéni hozzájárulások összeadódnak, és kiadják a közjószág szintjét (pl. üvegházhatás csökkentése).
- Domináns szolgáltató (best shot). A szolgáltatás szintje a legnagyobb hozzájárulástól függ. A következő hozzájárulás csak akkor számít, ha az nagyobb, mint az addigi legnagyobb (pl. szérumok) (gazdag országok).
- Leggyengébb láncszem (weakest link). A közjószág szintje a legkisebb hozzájárulástól függ, az előző fordítottja (pl. fertőző betegségek) (szegény országok).
- Súlyozott összeg (weighted sum): az összegzéshez hasonlít, de előtte az egyéni hozzájárulásokat súlyozzák (pl. földrajzi fekvés, savas esők, szélirány).

Közjószág tulajdonságai szerint 3 féle (Sagasti, Kaul etc.)

- természetes globális közjavak (natural global commons) (pl. túlhasználat m.a.)
- ember alkotta globális közjavak (human-made global commons) (pl. tudás, internet)
- globális közpolitikai eredmények (global policy outcomes) (pl. béke, egészség, pénzügyi stabilitás) (1. táblázat)

Az externális problémák gyökerei

A globalizáció integrációs és fragmentációs jelenségei (Sagasti és Bezanson [2001]):

- A gazdasági integrációk rohamosan nőnek
- A piaci kudarcokat (pl. externáliák) helyi szinten megoldó politikák nemzetközi szintre lépése lassan követi a gazdasági integrációkat (eltérő nemzeti politikák, eltérő társadalmi-gazdasági integrációk, fejlettség, etc.)
- Azaz a növekedési ütemek eltérők
- Együttműködésre van szükség
 - Közös szabályozás, fejlesztés, támogatás, védelem
- Piaci kudarcok és ezen belül az extern hatások közjószágokra gyakorolt romboló hatásai
 - Közjavak használatával kapcsolatban
 - Közvetve valamilyen tevékenység következtében

- (Káros) túlfogyasztás miatt
- Elégtelen kínálat, hiányzó hozzáférés miatt
- Tulajdonjogok érvényesítésének hiánya

1. Táblázat Globális közjavak és externáliák szektorok szerint

Globális jószágtypus		Haszna		Kínálati probléma	Externáliák	Költsége	
közj.	vegyes	kizárás	rivalizálás			kizárás	rivalizálás
KÖRNYEZETI							
Tengerek, óceánok		nincs	van	túlhasználat (overuse)	szennyezések	részben	nincs
Levegő, éghajlat		nincs	van	Túlhasználat (overuse)	felmelegedés, szennyezés	nincs	nincs
Biológiai sokféleség		nincs	nincs	túlhasználat (overuse)	romlás, kipusztulás	részben	nincs
TÁRSADALMI							
Jogrendszer		részben	nincs	elégtelen használat (under use)	diszkrimináció	részben	nincs
Egészség		nincs	nincs	elégtelen kínálat (under supply)	betegségek	nincs	nincs
Béke		nincs	nincs	elégtelen kínálat (under supply)	háborúk	részben	nincs
GAZDASÁGI							
Hatékony kereskedelem		részben	nincs	elégtelen kínálat (under supply)	fragmentált piacok	nincs	nincs
Pénzügyi stabilitás		részben	nincs	elégtelen kínálat (under supply)	válságok	nincs	nincs
INTÉZMÉNYI							
Internet		részben	nincs	elégtelen hozzáférés (under access)	korlátok	részben	nincs
Tudás		részben	nincs	elégtelen használat (under use)	átláthatósági hiány	részben	nincs
Jó kormányzás		részben	nincs	elégtelen kínálat (under supply)	korrupció, igazságtalanság	részben	nincs

Forrás: Kaul (1999) alapján

Közjavak kezelésének lehetőségei

1. Mivel önmagukban általában nem, vagy nem lehet megfelelően kezelni az egyes országok vagy szervezetek részéről együttesen sokoldalú alapon érdemesebb (pl. fertőzések, légkör, vizek) Az ebben résztvevő intézmények:

- az országok
- az Egyesült Nemzetek
- multilaterális fejlesztési ügynökségek, a Világbank
- regionális intézmények

2. Nemzetközi együttműködés

Az államcentrikus politikai döntéshozatal és a GPG hiány szükségessé teszi a nemzetközi együttműködést; Együttműködés formájában kell létrehozni a

- nemzetközi törvényeket,
- megállapodásokat,
- a jegyzőkönyveket

Az együttműködést nehéz megszervezni, és még nehezebb a célokat megvalósítani.

3. GPG finanszírozása:

- Határokon túlnyúló hatásokkal létrejöhet finanszírozási hiány;
- A GPG finanszírozására, részben a hivatalos fejlesztési támogatáson keresztül lehetséges (ODA= Official Development Assistance multilaterális intézet), akár 25%-os arányban is, egyes becslések szerint
- A kulcsfontosságú területeken, a gazdag nemzetek finanszírozás-nyújtása Pl.:
 - a Globális Alap az AIDS elleni küzdelemre, a tuberkulózisra és a maláriára
 - a Globális Környezetvédelmi Alap
- Azonban aggályok merülnek fel az eltérő gazdagságú országok tekintetében.

4. Megfelelő intézményi feltételek mellett a piac is, illetve önkéntes, közösségi megoldások is képesek hatékonyan szolgáltatni közjavakat.

5. A civil társadalmi szervezeteknek döntő szerepük van. A közjóságok nyújtása, biztosítása, őrzése egy komplex, sokszereplős és sokakat érintő folyamat, kooperációval. Dea hagyományos közjóság elmélet a közösségiséget a kooperációs kudarcok fő forrásának tartja. Ha tehát több a szereplő, több tere lesz az ilyen kudarcoknak is. Azonban a hosszú távú, ismétlődő kapcsolat kilátása növeli a szereplők között a bizalmat és a kooperációt. (paradox)

6. Reguláció

2. Táblázat A legfontosabb globális szintű regulációs normák a hazai szektorokban 1990-2013

Környezeti normák

2013. évi IV. törvény a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet Általános Konferenciája 94. ülészakán elfogadott 2006. évi Tengerészeti Munkaügyi Egyezmény kihirdetéséről

2012. évi CCXVII. Törvény az üvegházhatású gázok közösségi kereskedelmi rendszerében és az erőfeszítés-megosztási határozat végrehajtásában történő részvételtől

2011. évi LVIII. Törvény a Nemzetközi Mezőgazdasági Fejlesztési Alapot létrehozó Megállapodás kihirdetéséről

2008. évi V. törvény a környezetben tartósan megmaradó szerves szennyező anyagokról szóló Stockholmi Egyezmény kihirdetéséről

2007. évi LX. Törvény az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezménye és annak Kiotói Jegyzőkönyve végrehajtási keretrendszeréről

2007. évi IV. törvény az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezményben Részes Felek Konferenciájának 1997. évi harmadik ülészakán elfogadott Kiotói Jegyzőkönyv kihirdetéséről

2004. évi CIX. Törvény a biológiai biztonságról szóló, Nairobiban, 2000. május 24-én aláírt Cartagena Jegyzőkönyv kihirdetéséről

2003. évi CVII. Törvény „A sivatagosodás elleni küzdelemről a súlyos aszályal és/vagy sivatagosodással sújtott országokban, különös tekintettel Afrikára” ENSZ Egyezmény kihirdetéséről

1995. évi LXXII. Törvény az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezmény kihirdetéséről

1995. évi LXXXI. Törvény a Biológiai Sokféleség Egyezmény kihirdetéséről

443/**2012.** (XII. 29.) Korm. Rendelet az elektromos és elektronikus berendezésekkel kapcsolatos hulladékgazdálkodási tevékenységekről

167/**2012.** (VII. 20.) Korm. Rendelet a Nemzetközi Mezőgazdasági Kutatóközpontok Konzorciumának nemzetközi szervezetként történő létrehozásáról szóló Megállapodás kihirdetéséről

14/**2012.** (II. 16.) Korm. Rendelet a trópusi faanyagokról szóló 2006. évi nemzetközi megállapodás kihirdetéséről

218/**2009.** (X. 6.) Korm. Rendelet a területfejlesztési koncepció, a területfejlesztési program és a területrendezési terv tartalmi követelményeiről, valamint illeszkedésük, kidolgozásuk, egyeztetésük, elfogadásuk és közzétételük részletes szabályairól

200/**2008.** (VIII. 8.) Korm. Rendelet a Magyar Köztársaságnak a Meteorológiai Műholdak Hasznosításának Európai Szervezetének létrehozásáról szóló Egyezményhez (EUMETSAT) való csatlakozásáról

24/**2008.** (II. 10.) Korm. Rendelet az Egyesült Nemzetek 1982. december 10-i tengerjogi egyezményében foglalt, a kizárólagos gazdasági övezeteken túlnyúló halállományok és a hosszú távon vándorló halállományok védelmére és kezelésére vonatkozó rendelkezések végrehajtásáról szóló Megállapodás kihirdetéséről

306/**2005.** (XII. 25.) Korm. Rendelet a Kárpátok védelméről és fenntartható fejlesztéséről szóló Keretegyezmény kihirdetéséről

358/**2004.** (XII. 26.) Korm. Rendelet az élelmezési és mezőgazdasági célú növényi génforrásokról szóló, Rómában, 2001. november 3-án elfogadott nemzetközi Egyezmény kihirdetéséről

172/**2004.** (XII. 23.) FVM rendelet az Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program kihirdetéséről

266/**2004.** (IX. 23.) Korm. Rendelet a nemzetközi kereskedelemben forgalmazott egyes veszélyes vegyi anyagok és peszticidek előzetes tájékoztatáson alapuló jóváhagyási eljárásáról szóló Rotterdami Egyezmény kihirdetéséről

137/**2004.** (IX. 18.) FVM rendelet a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv kihirdetéséről, valamint az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alapból nyújtandó vidékfejlesztési támogatásokkal összefüggésben a kedvezőtlen adottságú területek és az azokhoz tartozó települések megállapításáról

12/**2002.** (III. 14.) GM-KöViM-KöM együttes rendelet az új személygépkocsik üzemanyag-gazdaságossági és szén-dioxid-kibocsátási adatainak közzétételéről

34/**2001.** (X. 12.) KöViM rendelet a 2001. évi X. törvénnyel kihirdetett, a hajókról történő szennyezés megelőzéséről szóló 1973. évi nemzetközi egyezmény és az ahhoz csatolt 1978. évi Jegyzőkönyv („MARPOL 1973/1978.”) mellékleteinek kihirdetéséről

148/**1999.** (X. 13.) Korm. Rendelet az országhatáron áterjedő környezeti hatások vizsgálatáról szóló, Espoóban (Finnország), 1991. február 26. napján aláírt egyezmény kihirdetéséről

90/**1996.** (VI. 21.) Korm. Rendelet a Magyar Köztársaság Kormánya és a Közép- és Kelet-Európai Regionális Környezetvédelmi Központ Igazgatótanácsa közötti, a budapesti Regionális Központ jogállásáról szóló Megállapodás kihirdetéséről

35/**1990.** (II. 28.) MT rendelet az ózonréteget lebontó anyagokról szóló, Montreálban 1987. szeptember 16-án aláírt jegyzőkönyv kihirdetéséről

31/**1990.** (II. 16.) MT rendelet a sztratoszferikus ózonréteg védelméről szóló, Bécsben 1985. március 22. napján aláírt egyezmény kihirdetéséről

Gazdasági normák :

2013. évi XXXII. Törvény a gazdasági és monetáris unióbeli stabilitásról, koordinációról és kormányzásról szóló szerződés kihirdetéséről

1999. évi LXXXIX. Törvény az Egyesült Nemzetek Iparfejlesztési Szervezete Alapokmányának kihirdetéséről

1999. évi XXXV. Törvény az Európai Energia Charta Konferencia Záróokmánya, az Európai Energia Charta Egyezmény, Döntések az Energia Charta Egyezmény tekintetében, valamint az Energiahatékonyságról és a kapcsolódó környezeti vonatkozásokról szóló Energia Charta Jegyzőkönyv kihirdetéséről

1998. évi IX. törvény az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény és mellékleteinek kihirdetéséről

1982. évi 6. törvényerejű rendelet a Nemzetközi Valuta Alap alapokmányának kihirdetéséről

1976. évi 4. törvényerejű rendelet a transzferábilis rubelben lebonyolódó sokoldalú elszámolások, valamint a Nemzetközi Gazdasági Együttműködési Bank megalapítása tárgyában Moszkvában, 1963. október 22-én aláírt Egyezmény és a Nemzetközi Gazdasági Együttműködési Bank Alapszabályának módosításáról szóló, Moszkvában, 1970. december 18-án aláírt Jegyzőkönyv kihirdetéséről

13/2011. (II. 22.) Korm. Rendelet a kettős felhasználású termékek külkereskedelmi forgalmának engedélyezéséről

2/2010. (I. 14.) FVM rendelet a pénzügyi- és gazdasági válság kapcsán mezőgazdasági termelő vállalkozások részére a központi költségvetésből nyújtandó átmeneti állami támogatás igénybevételének eljárási szabályairól

9/1993. (IV. 2.) NM rendelet az egészségügyi szakellátás társadalombiztosítási finanszírozásának egyes kérdéseiről

Társadalmi normák

2004-..... évi törvény az egyrészről az Európai Közösségek és tagállamai, másrészről az(ország) közötti partnerség létrehozásáról szóló Partnerségi és Együttműködési Megállapodás, valamint az ahhoz csatolt jegyzőkönyvek kihirdetéséről

2005. évi III. törvény az Egészségügyi Világszervezet Dohányzás-ellenőrzési Keretegyezményének kihirdetéséről

1999. évi L. törvény az ENSZ Közgyűlése által 1996. szeptember 10-én elfogadott Átfogó Atomcsend Szerződésnek a Magyar Köztársaság által történő megerősítéséről és kihirdetéséről

10/2012. (II. 28.) NEFMI rendelet a gyógyító-megelőző ellátás jogcímén az Egészségbiztosítási Alap terhére finanszírozható homogén betegcsoportok kódolási és besorolási szabályairól

9/2012. (II. 28.) NEFMI rendelet az Egészségbiztosítási Alap terhére finanszírozható járóbeteg-szakellátási tevékenységek meghatározásáról, az igénybevétel során alkalmazandó elszámolhatósági feltételekről és szabályokról, valamint a teljesítmények elszámolásáról

118/2011. (VII. 11.) Korm. Rendelet a nukleáris létesítmények nukleáris biztonsági követelményeiről és az ezzel összefüggő hatósági tevékenységről

31/2010. (V. 13.) EüM rendelet a finanszírozási eljárásrendekről

57/2009. (X. 30.) IRM-ÖM-PTNM együttes rendelet egyes rendvédelmi szervek hivatásos állományú tagjai egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasságáról, közalkalmazottai és köztisztviselői munkaköri egészségi alkalmasságáról, a szolgálat-, illetve keresőképtelenség megállapításáról, valamint az egészségügyi alapellátásról

22/2009. (II. 6.) Korm. Rendelet a Magyar Köztársaság Kormánya és az Egyesült Nemzetek Gyermekalapja közötti fejlesztési együttműködésről szóló Keretmegállapodás kihirdetéséről

228/2004. (VII. 30.) Korm. Rendelet a védelem terén alapvető biztonsági érdeket érintő, kifejezetten katonai, rendvédelmi, rendészeti célokra szánt áruk beszerzésére, illetőleg szolgáltatások megrendelésére vonatkozó sajátos szabályokról

178/**2004.** (V. 26.) Korm. Rendelet a Nemzetközi Migrációs Politikát Fejlesztő Központ (ICMPD) alapításáról és működéséről szóló Megállapodás és az azt módosító megállapodások kihirdetéséről

60/**2003.** (X. 20.) ESzCsM rendelet az egészségügyi szolgáltatások nyújtásához szükséges szakmai minimumfeltételekről

12/**2002.** (II. 7.) KöViM rendelet a tengeri személyhajókra vonatkozó biztonsági követelményekről

35/**2001.** (X. 12.) KöViM rendelet a 2001. évi XI. törvénnyel kihirdetett „Életbiztonság a tengeren” tárgyú nemzetközi egyezmény és az ahhoz csatolt 1978. évi Jegyzőkönyv („SOLAS 1974/1978.”) mellékletének kihirdetéséről

53/**2001.** (VIII. 17.) FVM rendelet „Magyarország SAPARD Terve 2000-2006” kihirdetéséről

18/**1998.** (VI. 3.) NM rendelet a fertőző betegségek és a járványok megelőzése érdekében szükséges járványügyi intézkedésekről

20/**1996.** (VII. 26.) NM rendelet az otthoni szakápolási tevékenységről

Intézményi normák

2013. évi L. törvény az állami és önkormányzati szervek elektronikus információbiztonságáról

2012. évi CXXXVI. Törvény a Hálózat a Globális Fejlődésért létrehozásáról szóló Megállapodás kihirdetéséről

2011. évi XXV. Törvény a Nemzetközi Korrupcióellenes Akadémia nemzetközi szervezetként való létrehozásáról szóló Megállapodás kihirdetéséről

2005. évi CXXXIV. Törvény az Egyesült Nemzetek Szervezete Meridában, 2003. december 10-én kelt Korrupció elleni Egyezményének kihirdetéséről

233/**2013.** (VI. 30.) Korm. Rendelet az elektronikus információs rendszerek kormányzati eseménykezelő központjának, ágazati eseménykezelő központjainak, valamint a létfontosságú rendszerek és létesítmények eseménykezelő központja feladat- és hatásköréről

2/**2013.** (I. 7.) NMHH rendelet a polgári célra használható frekvenciasávok felhasználási szabályainak megállapításáról

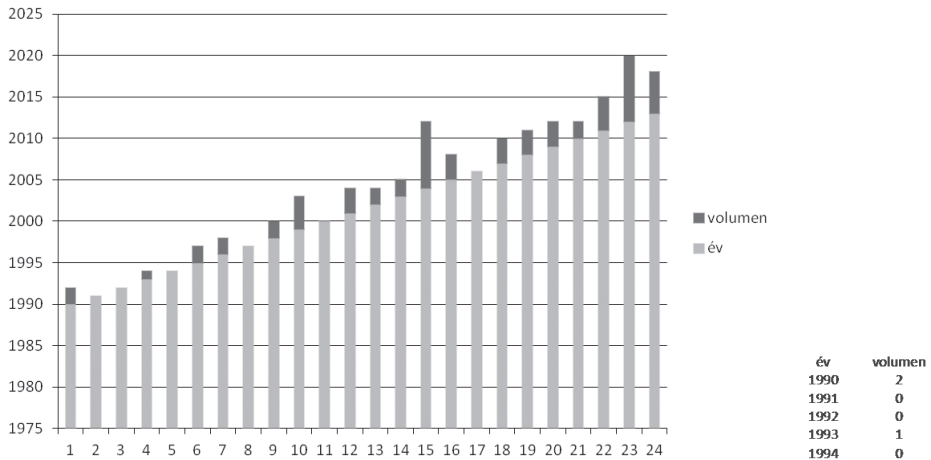
15/**2012.** (XII. 29.) NMHH rendelet a nemzeti frekvenciafelosztás megállapításáról

3/2011. (IX. 26.) NMHH rendelet az elektronikus hírközlő hálózatok azonosítóinak nemzeti felosztási tervéről

45/**2011.** (VIII. 25.) NFM rendelet a folyami információs szolgáltatások szakmai és működtetési szabályairól

205/**2007.** (VIII. 2.) Korm. Rendelet az Európai Közösség és azok tagállamai, valamint az Amerikai Egyesült Államok közötti, a GALILEO és a GPS műholdas helymeghatározó rendszerek és kapcsolódó alkalmazások elterjesztéséről, nyújtásáról és használatáról szóló Megállapodás kihirdetéséről

Források: Magyar Közlöny

Forrás: saját számítás 2013.

1. Ábra. A szabályozók volumenváltozásának üteme

Összefoglalás

A közjavak biztosítása rendkívül aktuális feladat napjainkban hosszú évtizedek óta. Országonként, nemzetenként eltérő módon megvalósítható, igényfüggvénye változatos. Külön szót érdemelne, miként befolyásolja egy állam saját fogyasztóit a közösségi térben. Azonban világjelenség az áttérülő problémák kezelése, a garanciális kielégítés állami kötelezettsége, amely nemcsak a társadalmi feszültségek megoldását jelenti immár, hanem a nemzetközi együttműködések alapja is. Az összefogás, kooperáció az állagóvásra, előteremtésre, globális feladat, különböző ország-mutatók függvényében és arányában. Közös feladatunk, a közjavak biztosítása, mert ettől függ bolygónk közös jövője az egész emberiségre nézve. A normák közül a hazai szabályozás sokrétű, nemzetközi együttműködésekre épül javarészt, bár az 1990-es évektől hézagosan jelentek meg a szabályozók. Vannak csak nemzeti szinten megoldható feladatok, mert speciálisak, vagy mert az integrációs „túlhevülés” gyorsabb, mint a nemzeti politikák rendszerének fejlődése, ez nemzetközi probléma is. A környezeti szektor védelme sokkal koncentráltabb, mint az egyéb szektoroké. Ennek oka talán az lehet, hogy a globalizáció fő területeit általában a környezet-, bioszféra rombolásban, és multinacionális terjeszkedésben látják szakavatott és autodidakta probléma megoldók egyaránt. A törvények és rendeletek sok területet átfognak, de a normák nem ismerete még ma is sokakat érint morálisan és a társadalmi, gazdasági pozíciókba vetett hitet is rombolja.

Irodalom

- Musgrave-Kullmer (1990): *Die öffentlichen Finanzen in Theorie und Praxis* J.C.B.Mohr Tübingen
- Svetozár Pejovich (1992): *A tulajdonjogok közgazdaságtana*, KJK, Budapest
- Janos Hoós (2000): *Globalisation, Multinational Corporation and Economics*, Akadémiai Kiadó, Budapest
- John Cullis-Philip Jones (1998): *Public Finance and Public Choice*, Oxford University Press, New York
- Hatályos magyar jogszabályok
- Hoós János (2002): *A közösségi döntési rendszer*, Aula, Budapest
- Horváth Csanád (1999-2011): *Saját kutatások*, NYME-KTK
- Horváth Csanád (2011): *A globális közjavak aktuális problémái, kezelési lehetőségek* 2011.11.02. NYME-KTK MTÜ.